

ЕКОНОМІЧНА ПОЛІТИКА РЕГІОНАЛЬНОГО РОЗВИТКУ І МІСЦЕВЕ САМОВРЯДУВАННЯ

УДК 364.013:330.342.14
JEL Classification: I38, O35, H55, L31, R11

DOI: <https://doi.org/10.37332/2309-1533.2025.4.17>

Прушківська Е.В.,
*д-р екон. наук, професор, професор кафедри
виробничого та інвестиційного менеджменту,
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-4227-8305>,
Національний університет біоресурсів і
природокористування України, м. Київ,*
Прушківський В.Г.,
*д-р екон. наук, професор,
професор кафедри економіки та митної справи,
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-8079-9227>,
Національний університет «Запорізька політехніка»*

ЕВОЛЮЦІЯ ІНСТИТУТІВ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ ЕКОНОМІЧНОЇ ВЛАДИ В УКРАЇНІ: ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ТА МАКРОЕКОНОМІЧНІ ЕФЕКТИ

Prushkivska E.V.,
*dr.sc.(econ.), professor, professor at the department
of production and investment management,
National University of Life and Environmental
Sciences of Ukraine, Kyiv,*
Prushkivskiy V.H.,
*dr.sc.(econ.), professor,
professor at the department of economics and customs,
National University "Zaporizhzhia Polytechnic"*

THE EVOLUTION OF INSTITUTIONS FOR THE DECENTRALISATION OF ECONOMIC POWER IN UKRAINE: THEORETICAL FOUNDATIONS AND MACROECONOMIC EFFECTS

Постановка проблеми. Децентралізація економічної влади в Україні є однією з найбільш значущих інституційних трансформацій пострадянського періоду, що суттєво вплинула на архітектуру управління, регіональну економіку та функціонування бюджетної системи. Передача фінансових, адміністративних і управлінських повноважень на місцевий рівень була спрямована на підвищення ефективності використання ресурсів, посилення ролі місцевого самоврядування та формування економічної спроможності територіальних громад. Водночас результати цієї реформи залишаються неоднозначними з огляду на глибокі просторові диспропорції, інституційну нерівномірність розвитку регіонів і різний рівень адаптивності місцевих інститутів економічної влади.

Ситуація принципово ускладнилася в умовах повномасштабної війни, яка стала екзогенним шоком для всієї системи державних фінансів і регіонального розвитку. Воєнний стан не лише загострив наявні макроекономічні дисбаланси, але й трансформував функціональну роль децентралізації. З інструменту розвитку децентралізація частково перетворилася на механізм економічної стійкості, кризового управління та локальної адаптації. Зазначені трансформації актуалізують потребу в переосмисленні децентралізації не лише як реформи публічного управління, а

як еволюції інститутів економічної влади, здатних забезпечувати стабілізаційні та відновлювальні ефекти на макро- і мезорівнях.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Сучасний науковий дискурс з проблематики децентралізації показує, що теоретичні засади децентралізації економічної влади в Україні формувалися в межах інституційної економіки та теорії державного управління. Зокрема, у працях А. Гриценка [1], присвячених проблематиці інституційної архітектури та динаміці трансформацій економічних систем, децентралізація розглядається як елемент довгострокових структурних змін. Значний масив наукових досліджень зосереджений на проблематиці централізації та децентралізації державного управління, еволюції моделей публічної влади та ролі місцевого самоврядування в системі територіального розвитку. У працях вітчизняних учених, зокрема Р. Плюща [2] та С. Романюка [3], зазначені питання аналізуються в контексті євроінтеграційних процесів, реформ адміністративно-територіального устрою та модернізації системи управління. Окрему групу становлять дослідження, присвячені формуванню та реалізації політики регіонального розвитку в умовах децентралізації, у яких акцент зроблено на інституційних механізмах координації, стратегічному плануванні та взаємодії між різними рівнями влади. Вагомий внесок у розвиток цього напрямку здійснено науковцями Національного інституту стратегічних досліджень, зокрема в національній доповіді Я. Жаліла [4], в якій комплексно проаналізовано інституційні передумови узгодження регіональної та державної політики розвитку. Вагоме місце в науковій літературі займають дослідження фінансової децентралізації. Зокрема, у працях Х. Патицької [5], К. Бліщук [6], Ю. Когути та Г. Ковач-Румп [7], проаналізовано зміни у структурі доходів і видатків місцевих бюджетів, вплив бюджетної автономії на фінансову спроможність територіальних громад, а також обмеження й ризики нерівномірного регіонального розвитку. Порівняльний аналіз світових практик децентралізації, представлений у дисертаційному дослідженні В. Пономарьова [8], дозволяє ідентифікувати загальні закономірності та національні особливості інституційних моделей розподілу економічної влади. Водночас новітні публікації присвячені функціонуванню публічного управління в умовах воєнного стану. Зокрема, дослідження В. Борщевського, О. Василиці та Є. Матвєєва [9] акцентують увагу на кризовій трансформації інститутів влади, підкреслюючи обмеженість традиційного макроекономічного аналізу для оцінювання ефективності таких трансформацій.

Отже, попри значний науковий доробок у сфері децентралізації влади та регіонального розвитку, еволюція інститутів децентралізації економічної влади в Україні й пов'язані з нею макроекономічні ефекти залишаються недостатньо систематизованими в інституційно-динамічному вимірі. Зазначені обставини зумовлюють необхідність комплексного аналізу трансформації інститутів децентралізації на різних етапах реформування та оцінювання їхнього впливу на макроекономічні й регіональні процеси, що й становить предмет подальшого дослідження.

Постановка завдання. Метою статті є комплексний аналіз еволюції інститутів децентралізації економічної влади задля ідентифікації їх макроекономічних ефектів та обґрунтування особливостей формування в Україні.

Виклад основного матеріалу дослідження. Необхідність дослідження еволюції концепцій децентралізації економічної влади зумовлена трансформацією інституційних механізмів управління, зміною ролі держави в економіці та зростанням значущості субнаціонального рівня у забезпеченні макроекономічної стабільності та розвитку. Слід підкреслити, що децентралізація економічної влади є складним багаторівневим явищем, теоретично осмисленим в межах економічної теорії, політології, публічного адміністрування, інституціональної та регіональної економіки.

У різні історичні періоди децентралізація інтерпретувалася як інструмент підвищення ефективності розподілу ресурсів, механізм демократизації управління або спосіб зниження фіскальних та управлінських дисбалансів між рівнями влади. Наукове осмислення децентралізації економічної влади формувалося поступово, від нормативно-адміністративних підходів до системних інституційних моделей розподілу влади та ресурсів. У межах цього розвитку в науковій літературі виокремлюються основні виміри децентралізації, що відображають різні аспекти перерозподілу владних і економічних повноважень. Зокрема, адміністративна децентралізація пов'язана з трансформацією управлінських повноважень та делегуванням функцій на нижчі рівні влади; політична децентралізація асоціюється з демократизацією локального рівня та розширенням участі громад у прийнятті рішень; фіскальна децентралізація відбувається шляхом перерозподілу фінансової влади, доходів і видатків між рівнями бюджетної системи; інституційна децентралізація пов'язана зі зміною формальних і неформальних «правил гри», що визначають взаємодію економічних і владних суб'єктів.

Адміністративна децентралізація передбачає передачу частини управлінських функцій від центральних органів влади до регіональних і місцевих структур. Наукові підходи до цього виміру формувалися у межах класичної адміністративної теорії та неоінституціоналізму, в яких принцип субсидіарності та оптимального розподілу компетенцій розглядається як умова підвищення ефективності публічного управління. Волеса Оутса називають «батьком фіскального федералізму». В. Оутс математично довів, що централізований уряд не може бути настільки ж ефективним, як місцева влада, оскільки центр змушений пропонувати «уніфікований» пакет послуг для всіх, тоді як

децентралізація дозволяє підлаштовувати послуги під конкретні потреби громади [10, с. 54-66]. Еволюційно адміністративна децентралізація перейшла від суто територіального делегування повноважень до формування моделей мережевого самоврядування, у яких локальні інституції отримують компетенції для розробки політики та реалізації управлінських рішень. Такий механізм розподілу повноважень забезпечує підвищення якості надання публічних послуг, оперативності реагування та спроможності територіальних громад впливати на регіональний розвиток.

Делегування повноважень прийняття рішень від центральної влади на локальний рівень через виборні органи та місцеві ради передбачає політична децентралізація. Такий підхід створює систему демократичного контролю, в межах якої громадяни мають прямий вплив на вибір місцевих лідерів і розподіл ресурсів. Дж. Б'юкенен та Г. Таллок у своїй класичній праці «The Calculus of Consent: Logical Foundations of Constitutional Democracy» [11] наголошують, що політики та чиновники за своєю природою є раціональними суб'єктами, які переслідують власні інтереси; політична децентралізація, формуючи локальні механізми стримувань і противаг, обмежує монополію центральної влади та стимулює ефективність управління на місцевому рівні. Тобто, демократичні інструменти підзвітності, зокрема контроль за бюджетом і звітність перед громадянами, забезпечують прозорість і підвищують відповідальність органів місцевого самоврядування. Водночас концепція Чарльза Тібу [12, с. 416-424] демонструє, що конкуренція між громадами через мобільність населення, або «голосування ногами», створює квазіринок публічних послуг. Громади змушені підвищувати якість освіти, доріг, безпеки та інших сервісів, а також оптимізувати податкову політику, щоб приваблювати та утримувати мешканців. Таким чином, політична децентралізація поєднує демократичну легітимність і механізми ринкової конкуренції, що дозволяє забезпечувати одночасно ефективний контроль за ресурсами та стимулювати розвиток місцевих громад. В українському контексті завершення реформи громад і прояви «голосування ногами» має стати практичним індикатором успішності місцевих керівників та ефективності політичної децентралізації.

Фіскальна децентралізація передбачає передачу частини податкових повноважень та доходів на місцевий рівень, що створює фінансову автономію територіальних громад і дозволяє формувати власну базу доходів. Такий рівень децентралізації забезпечує розвиток міжбюджетних трансфертів, які компенсують регіональні асиметрії та підтримують фінансову стабільність місцевих бюджетів. Ключовим аспектом є можливість фінансування локальних інвестиційних проєктів, що підвищує ефективність використання ресурсів та сприяє економічному розвитку на регіональному рівні. Згідно з класичною теорією фіскального федералізму, максимальне наближення управління фінансами до споживачів послуг дозволяє досягти оптимального розподілу публічних ресурсів і підвищити ефективність бюджетної системи [10]. Емпіричні дослідження підтверджують, що фіскальна автономія місцевих органів влади корелює зі зростанням валового внутрішнього продукту, збільшенням інвестиційної активності та покращенням якості публічних послуг. Фінансова децентралізація формує стимули для місцевих органів влади до прозорого і ефективного управління, адже результати їх діяльності безпосередньо впливають на задоволення потреб громадян та економічний потенціал територій [13, с. 1597-1608]. Таким чином, фіскальна децентралізація виступає важливим інструментом посилення економічної автономії громад і розвитку регіональної економіки, забезпечуючи баланс між локальною ініціативою та фінансовою дисципліною.

На сучасному етапі інституційна децентралізація розглядається як найглибший вимір реформування системи економічної влади, оскільки цей рівень децентралізації пов'язаний з трансформацією базових правил, норм і механізмів, що регулюють взаємодію економічних та владних суб'єктів. У межах інституціональної теорії Д. Норт визначає інститути як «правила гри», які формують стимули та обмеження для поведінки економічних агентів і визначають траєкторію економічного розвитку [14, с. 3-10]. Відповідно, зміна інституційної архітектури виступає фундаментальною передумовою ефективної реалізації адміністративних, політичних та фіскальних реформ. Олівер Вільямсон, своєю чергою, наголошує, що інституційна децентралізація змінює механізми координації між суб'єктами управління та сприяє зниженню транзакційних витрат у системі публічного управління [16, с. 5-18]. О. Вільямсон пояснює, що вибір між централізацією (ієрархією) та децентралізацією (ринком або гібридними формами) залежить від того, яка структура краще захищає сторони від ризиків та опортуністичної поведінки. Децентралізація в цьому контексті – це формування інституцій контролю та регулювання на місцевому рівні, що робить правила взаємодії бізнесу та влади більш прозорими.

Практика Європейського Союзу свідчить, що в рамках моделі багаторівневого врядування, інститути децентралізації формують стійку інфраструктуру взаємодії між національним, регіональним і локальним рівнями влади, забезпечуючи узгоджений розподіл повноважень і ресурсів [16, с. 234]. Інституційні обмеження охоплюють як формальні правила (закони, нормативні акти та контракти), так і неформальні норми, що склалися в процесі історичного розвитку суспільства. Саме поєднання формальних і неформальних інститутів визначає ефективність функціонування децентралізованої системи економічної влади. Підкреслимо, що здатність інститутів знижувати невизначеність у взаємодії економічних агентів, є ключовою умовою результативності економічних трансформацій та

розвитку. Тобто, інституційний вимір децентралізації формує стійку основу економічної автономії території та довгострокового розвитку.

Таким чином, узагальнення теоретичних підходів дозволяє розглядати децентралізацію не як окремий управлінський інструмент, а як комплексний інституційний процес, що розгортається в конкретному соціально-економічному та історичному контексті. Реалізація адміністративного, політичного, фінансового та інституційного вимірів децентралізації визначається національними особливостями розвитку країни, рівнем інституційної зрілості та впливом зовнішніх і внутрішніх викликів. У цьому контексті особливої наукової значущості набуває аналіз еволюції інститутів децентралізації економічної влади в Україні, де поєднання трансформаційної економіки, незавершених інституційних змін, кризових та воєнних шоків сформувало специфічну траєкторію децентралізаційних процесів. Саме тому подальший аналіз зосереджується на історико-інституційній динаміці децентралізації в Україні, що дозволяє простежити закономірності її становлення та ідентифікувати ключові точки інституційних зламів.

З метою узагальнення історико-інституційної динаміки децентралізації економічної влади в Україні та систематизації ключових змін у механізмах перерозподілу повноважень і ресурсів, доцільно виокремити основні етапи еволюції відповідних інститутів, що представлено в табл. 1.

Таблиця 1

Етапи еволюції інститутів децентралізації економічної влади в Україні

Етап	Хронологічні межі	Домінуючі характеристики інститутів економічної влади	Ключові інструменти децентралізації	Макроекономічні та регіональні наслідки
I. Централізовано-адміністративний етап	До 2014 р.	Високий рівень централізації економічної та фінансової влади; формальний характер місцевого самоврядування; слабка фінансова автономія територій	Обмежене делегування повноважень; переважання трансфертної моделі фінансування місцевих бюджетів	Посилення регіональної асиметрії; низька мотивація до локального розвитку; залежність громад від центру
II. Інституційний запуск децентралізації	2014–2016 рр.	Формування нових формальних правил розподілу повноважень; початок трансформації інститутів економічної влади	Бюджетна та податкова децентралізація; укрупнення громад; розширення доходної бази місцевих бюджетів	Зростання фінансової спроможності громад; перші ефекти економічної автономії на локальному рівні
III. Інституційна консолідація	2017–2021 рр.	Закріплення інститутів фінансової та адміністративної децентралізації; розвиток стратегічного планування на місцях	Середньострокове бюджетне планування; місцеві інвестиційні програми; інфраструктурні субвенції	Активізація регіонального розвитку; зростання капітальних видатків; диференціація ефектів між регіонами
IV. Воєнний етап інституційного стрес-тесту	2022–2025 рр.	Функціонування інститутів децентралізації в умовах воєнного стану; поєднання централізації управління з локальною фінансовою автономією	Антикризове бюджетування; мобілізаційні механізми; екстрений перерозподіл ресурсів	Підвищення ролі місцевих бюджетів у забезпеченні стійкості; зростання міжрегіональної асиметрії
V. Перехід до фази повоєнної відбудови	З 2026 р. (прогноз)	Інституційна адаптація децентралізації до відновлювального розвитку; посилення багаторівневого самоврядування	Залучення міжнародних фінансових ресурсів; локальні відновлювальні стратегії; інститути проектного управління	Формування нової моделі регіонального зростання; зростання мультиплікативних ефектів місцевих інвестицій

Джерело: складено авторами самостійно

Підкреслимо, що формування інститутів децентралізації економічної влади в Україні розпочиналося в умовах домінування жорстко централізованої моделі управління, за якої фінансові ресурси концентрувалися на центральному рівні, а фінансова автономія місцевих бюджетів залишалася обмеженою. Повноваження органів місцевого самоврядування мали переважно формальний характер, що зумовлювало слабкі стимули до локального економічного розвитку, відтворення регіональних диспропорцій і високу залежність територій від міжбюджетних трансфертів. У цей період децентралізація фактично не супроводжувалася трансформацією інституційних «правил гри», внаслідок чого місцеві органи влади виконували роль адміністраторів централізованих рішень, а не повноцінних суб'єктів економічної влади. Така інституційна конфігурація відповідала екстрактивному типу інститутів, у межах якого регіональна економіка не виконувала функції самостійного драйвера зростання.

Ініціація реформи децентралізації передбачає якісний зсув у розвитку інститутів економічної влади та пов'язана із поєднанням адміністративного, фінансового та політичного вимірів трансформації. Передача частини податкових надходжень і розширення бюджетних повноважень змінили роль територіальних громад, поступово перетворюючи їх із пасивних отримувачів ресурсів на активних учасників фінансового планування та інвестування. У цей період відбулося інституційне закріплення елементів економічної автономії на місцевому рівні, зокрема через розвиток стратегічного планування, посилення відповідальності за використання бюджетних коштів і зростання ролі локальних інвестиційних ініціатив. Водночас результати децентралізації виявилися неоднорідними, що зумовлювалося відмінностями в економічній базі територій, демографічних характеристиках і доступі до фінансового та інвестиційного капіталу. З інституційної точки зору цей етап мав перехідний характер: формальні правила були суттєво оновлені, однак неформальні управлінські практики та інституційна культура не завжди відповідали новим нормативним умовам. Зазначені обмеження зменшували здатність окремих громад повною мірою реалізувати надані повноваження та зумовлювали асиметричність ефектів реформи.

Подальший розвиток інститутів децентралізації відбувався в умовах повномасштабної війни, яка стала критичною точкою інституційного зламу та радикальної перевірки адаптивної ефективності інституційного середовища. Воєнний стан суттєво трансформував середовище функціонування економічної влади, поєднавши різке скорочення фінансових і ресурсних можливостей із необхідністю оперативного прийняття рішень та реагування на кризові виклики. За цих умов децентралізація проявилася не лише як інструмент довгострокового розвитку, а як ключовий чинник економічної стійкості та інституційної адаптивності держави.

Місцеві бюджети та органи місцевого самоврядування взяли на себе виконання критично важливих функцій із забезпечення життєдіяльності територіальних громад, підтримки внутрішньо переміщених осіб, відновлення пошкодженої інфраструктури, а також координації взаємодії з гуманітарними й міжнародними партнерами. Це засвідчило трансформацію інститутів децентралізації з механізмів довгострокового соціально-економічного розвитку в інструменти антикризового управління, які здатні забезпечувати адаптивну ефективність інституційного середовища в умовах високої невизначеності та зовнішніх шоків. Водночас воєнний період загострив проблему нерівності інституційних можливостей територіальних громад, виявивши структурні обмеження децентралізації, пов'язані з різною економічною базою, фінансовою спроможністю та управлінською зрілістю, що потребує урахування в подальшій державній політиці.

У перспективі повоєнної відбудови інститути децентралізації економічної влади набувають стратегічного значення, оскільки саме на місцевому рівні концентруватимуться процеси реконструкції інфраструктури, відновлення економічної активності, реінтеграції людського капіталу та реалізації інвестиційних проєктів розвитку. В результаті це зумовлює перехід децентралізації до нової фази, від інституційного становлення до інституційної зрілості, що передбачає посилення багаторівневого самоврядування, розширення ролі територіальних громад у прийнятті економічних рішень та підвищення адаптивної ефективності інституційного середовища у процесах відновлення.

Слід підкреслити, що ефективність децентралізації як механізму стимулювання регіонального розвитку безпосередньо залежить від ступеню реалізації інституційних реформ, якості формальних і неформальних правил та рівня автономії територіальних громад. Зміни у структурі повноважень і ресурсів безпосередньо впливають на макроекономічні показники, інвестиційну активність і регіональні диспропорції, що зумовлює необхідність оцінювання динаміки економічних ефектів децентралізації на різних етапах її впровадження з позицій адаптивної ефективності інституцій.

Еволюція інститутів децентралізації економічної влади супроводжувалася неоднозначними макроекономічними та регіональними ефектами, характер яких змінювався залежно від етапу інституційних трансформацій. На початковому етапі, що характеризувався домінуванням централізованої моделі управління, процеси децентралізації не формували стійких економічних стимулів для розвитку територій: спостерігалася низька частка місцевих бюджетів у ВВП, обмежені можливості для капітальних інвестицій і мінімальна автономія у формуванні регіональних економічних політик. Поступове впровадження адміністративної, політичної та фінансової децентралізації

зумовило зростання фінансової спроможності громад, що відобразилося у збільшенні частки місцевих бюджетів у ВВП, активізації капітальних видатків та підвищенні регіональної інвестиційної активності [17]. Водночас регіональна асиметрія залишалася значною через нерівномірну економічну базу території, різну здатність залучення ресурсів і демографічні чинники.

На наступному етапі, який збігався з інституційним розгортанням реформи, децентралізація сприяла активізації регіонального розвитку та зростанню валового регіонального продукту на рівні окремих громад, а також формуванню диференційованих мультиплікативних ефектів місцевих інвестицій. Підвищення ролі місцевих бюджетів у фінансуванні інфраструктурних і соціальних проєктів посилює економічну стійкість громад навіть в умовах зовнішніх шоків [18]. Своєю чергою, воєнний стан продемонстрував критичне значення інституційної спроможності та адаптивної ефективності інституційного середовища: громади з різним рівнем економічної бази та управлінського потенціалу продемонстрували суттєво різні результати, що підкреслює необхідність врахування регіональної асиметрії при формуванні подальшої політики розвитку.

Таким чином, зафіксовані макроекономічні ефекти децентралізації свідчать про зростання ролі місцевих бюджетів у формуванні економічної динаміки територій та посиленні їх адаптаційного потенціалу. Водночас повномасштабна війна суттєво модифікувала умови реалізації цих ефектів, актуалізуючи проблему фінансової спроможності громад, міжрегіональних диспропорцій та стійкості бюджетних систем. У цьому контексті подальші дослідження мають бути зосереджені на аналізі змін у структурі доходів і видатків місцевих бюджетів, впливі воєнних факторів на регіональну асиметрію та механізмах підвищення адаптивної ефективності інституційного середовища у нових соціально-економічних реаліях.

Висновки з проведеного дослідження. Еволюція інститутів децентралізації економічної влади в Україні є багатоступеневим інституційним процесом із детермінованим поєднанням структурних трансформацій, зовнішніх шоків і національних особливостей розвитку. На початковому етапі інституційного формування домінування централізованої моделі управління обмежувало економічну автономію територій і не створювало передумов для зростання валового регіонального продукту та інвестиційної активності на локальному рівні. Ініціація реформи децентралізації сприяла формуванню нової конфігурації економічної влади, що знайшло відображення у зростанні частки місцевих бюджетів у ВВП та підвищенні ролі капітальних видатків у структурі бюджетних ресурсів.

Аналіз макроекономічних ефектів підтверджує наявність позитивного зв'язку між рівнем фіскальної автономії громад і динамікою валового регіонального продукту, хоча сила цього зв'язку істотно варіюється між регіонами. Водночас емпіричні дослідження свідчать, що децентралізація не призвела до автоматичного вирівнювання регіональних диспропорцій, оскільки ефективність використання наданих повноважень залежить від інституційної спроможності та економічної бази територій, а також від рівня адаптивної ефективності інституційного середовища. Воєнний стан виступає критичним екзогенним фактором, який змінює функціональну роль децентралізації, трансформувачи її з інструменту розвитку в механізм економічної стійкості та кризового управління. У цих умовах місцеві бюджети продемонстрували здатність виконувати стабілізаційну функцію, забезпечуючи фінансування нагальних потреб населення, навіть за обмежених ресурсів. Разом із тим, війна загострила міжрегіональну асиметрію макроекономічних показників, що відображається у диференційованій динаміці доходів, видатків та інвестиційної активності громад. Інституційний аналіз засвідчує, що формальні зміни у розподілі повноважень не завжди супроводжувалися трансформацією неформальних практик і управлінської культури, що обмежувало мультиплікативні ефекти децентралізації. У перспективі повоєнної відбудови децентралізація економічної влади набуває стратегічного значення як основа багаторівневого самоврядування та координації відновлювальних інвестицій. Формування нової моделі регіонального розвитку потребує поєднання фіскальної автономії громад із механізмами міжрегіонального вирівнювання та інституційного підсилення локального рівня.

Література

1. Інституційна архітектура та динаміка економічних перетворень / за ред. А. А. Гриценка. Київ : Форт, 2008. 928 с.
2. Місцеве самоврядування в Україні: євроінтеграційний шлях : колективна монографія / за заг. ред. Р. М. Плюща. Київ : РІДНА МОВА, 2016. 808 с.
3. Романюк С. А. Децентралізація: теорія та практика застосування : монографія. Київ, 2018. 216 с.
4. Децентралізація і формування політики регіонального розвитку в Україні : наук. доп. / за наук. ред. Я. А. Жаліла. Київ : НІСД, 2020. 153 с.
5. Патицька Х. О. Фінансова децентралізація як основа формування самодостатніх територіальних громад. *Ефективна економіка*. 2015. № 10. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=4412> (дата звернення: 03.10.2025).

6. Бліщук К. М. Фінансова децентралізація: проблеми та перспективи. *Ефективність державного управління*. 2018. № 57. DOI: <https://doi.org/10.33990/2070-4011.57.2018.164642>.
7. Когут Ю. М., Ковач-Румп Г. Л. Фінансова децентралізація в Україні та її вплив на формування місцевих бюджетів: досягнення і недоліки. *Ефективна економіка*. 2021. № 9. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=9261> (дата звернення: 03.10.2025).
8. Пономарьов В. В. Світові практики децентралізації влади: порівняльний аналіз : дис. ... канд. наук з держ. управління : спец. 25.00.01 / Одес. регіон. ін-т держ. упр. НАДУ при Президентові України. Одеса, 2021. 230 с.
9. Борщевський В., Василиця О., Матвеев Є. Публічне управління в умовах воєнного стану: інституційні трансформації, стратегічне планування та механізми розвитку. *Держава та регіони*. 2022. № 2. С. 30-35
10. Oates W. E. Fiscal federalism. New York : Harcourt Brace Jovanovich, 1972. 256 p.
11. Buchanan J. M., Tullock G. The Calculus of Consent: Logical Foundations of Constitutional Democracy. University of Michigan Press, 1962. 361 p.
12. Tiebout C. M. A Pure Theory of Local Expenditures. *Journal of Political Economy*. 1956. Vol. 64. № 5. P. 416-424. URL: https://fbaum.unc.edu/teaching/PLSC541_Fall08/tiebout_1956.pdf (дата звернення: 07.10.2025).
13. Martinez-Vazquez J., McNab R. M. Fiscal Decentralization and Economic Growth. *World Development*. 2003. Vol. 31. Iss. 9. P. 1597-1616. DOI: 10.1016/S0305-750X(03)00109-8.
14. North D. C. Institutions, Institutional Change and Economic Performance. Cambridge : Cambridge University Press, 1990. 152 p.
15. Williamson O. E. The Economic Institutions of Capitalism: Firms, Markets, Relational Contracting. New York : Free Press, 1985. 450 p.
16. Marks G., Hooghe L. Unraveling the Central State, but How? Types of Multi-level Governance. *American Political Science Review*. 2003. Vol. 97. № 2. P. 233-243. URL: https://www.researchgate.net/publication/236219181_Contrasting_Visions_of_Multi-Level_Governance (дата звернення: 10.10.2025).
17. Моніторинг реформи місцевого самоврядування та територіальної організації влади станом на 01.04.2025 року. *Міністерство розвитку громад та територій України*. 2025. URL: <https://mindev.gov.ua/storage/app/sites/1/uploaded-files/monitoring-i-kvartal-2025-roku.pdf> (дата звернення: 14.10.2025).
18. Онищук І. Місцеві бюджети-2024. Хто лідирує за фінансуванням. *Децентралізація*. 2024. URL: https://decentralization.gov.ua/news/18972?utm_source (дата звернення: 14.10.2025).

References

1. Hrytsenko, A.A. (ed.) (2008), *Instytutsiina arkhitektonika ta dynamika ekonomichnykh peretvoren* [Institutional architecture and dynamics of economic transformations], Fort, Kyiv, Ukraine, 928 p.
2. Pliushch, R.M. (ed.) (2016), *Mistseve samovriaduvannia v Ukraini: yevrointehratsiyni shchliakh* [Local self-government in Ukraine: the path of European integration], collective monograph, RIDNA MOVA, Kyiv, Ukraine, 808 p.
3. Romaniuk, S.A. (2018), *Detsentralizatsiia: teoriia ta praktyka zastosuvannia* [Decentralization: theory and practical application], monograph, Kyiv, Ukraine, 216 p.
4. Zhalilo, Ya.A. (ed.) (2020), *Detsentralizatsiia i formuvannia polityky rehionalnoho rozvytku v Ukraini* [Decentralization and formation of regional development policy in Ukraine], NISD, Kyiv, Ukraine, 153 p.
5. Patytska, Kh.O. (2015), "Financial decentralization as a basis for the formation of self-sufficient local communities", *Efektivna ekonomika*, no. 10, available at: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=4412> (access date October 03, 2025).
6. Blishchuk, K.M. (2018), "Financial decentralization: problems and prospects", *Efektivnist derzhavnoho upravlinnia*, no. 57, DOI: <https://doi.org/10.33990/2070-4011.57.2018.164642>
7. Kohut, Yu.M. and Kovach-Rump, H.L. (2021), "Financial decentralization in Ukraine and its impact on the formation of local budgets: achievements and shortcomings", *Efektivna ekonomika*, no. 9, available at: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=9261> (access date October 03, 2025).
8. Ponomarov, V.V. (2021), *Svitovi praktyky detsentralizatsii vlady: porivnialnyi analiz* [World practices of decentralization of power: comparative analysis], dissertation ... candidate of sciences in public administration: spec. 25.00.01, Odes. rehion. in-t derzh. upr. NADU pry Prezydentovi Ukrainy, Odesa, Ukraine, 230 p.
9. Borshchevskiy, V., Vasylitsia, O. and Matvieiev, Ye. (2022), "Public administration under martial law: institutional transformations, strategic planning and development mechanisms", *Derzhava ta rehiony*, no. 2, pp. 30-35.
10. Oates, W.E. (1972), *Fiscal federalism*, Harcourt Brace Jovanovich, New York, USA, 256 p.

11. Buchanan, J.M. and Tullock, G. (1962), *The Calculus of Consent: Logical Foundations of Constitutional Democracy*, University of Michigan Press, 361 p.
12. Tiebout, C.M. (1956), "A Pure Theory of Local Expenditures", *Journal of Political Economy*, Vol. 64, no. 5, pp. 416-424, available at: https://fbbaum.unc.edu/teaching/PLSC541_Fall08/tiebout_1956.pdf (access date October 07, 2025).
13. Martinez-Vazquez, J. and McNab, R. M. (2003), "Fiscal Decentralization and Economic Growth", *World Development*, Vol. 31, iss. 9, pp. 1597-1616. DOI: 10.1016/S0305-750X(03)00109-8
14. North, D.C. (1990), *Institutions, Institutional Change and Economic Performance*, Cambridge University Press, Cambridge, USA, 152 p.
15. Williamson, O.E. (1985), *The Economic Institutions of Capitalism: Firms, Markets, Relational Contracting*, Free Press, New York, USA, 450 p.
16. Marks, G. and Hooghe, L. (2003), "Unraveling the Central State, but How? Types of Multi-level Governance", *American Political Science Review*, Vol. 97, no. 2, pp. 233-243, available at: https://www.researchgate.net/publication/236219181_Contrasting_Visions_of_Multi-Level_Governance (access date October 10, 2025).
17. Ministerstvo rozvytku hromad ta terytorii Ukrainy (2025), *Monitorynh reformy mistsevoho samovriaduvannia ta terytorialnoi orhanizatsii vlady stanom na 01.04.2025 roku* [Monitoring the reform of local self-government and territorial organization of power as of April 1, 2025], Kyiv, Ukraine, available at: <https://mindev.gov.ua/storage/app/sites/1/uploaded-files/monitoring-i-kvartal-2025-roku.pdf> (access date October 14, 2025).
18. Onyshchuk, I. (2024), "Local budgets-2024. Who is leading in financing", *Detsentralizatsiia*, available at: https://decentralization.gov.ua/news/18972?utm_source (access date October 14, 2025).

Прушківська Е.В., Прушківський В.Г.

ЕВОЛЮЦІЯ ІНСТИТУТІВ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ ЕКОНОМІЧНОЇ ВЛАДИ В УКРАЇНІ: ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ТА МАКРОЕКОНОМІЧНІ ЕФЕКТИ

Мета. Комплексний аналіз еволюції інститутів децентралізації економічної влади задля ідентифікації їх макроекономічних ефектів та обґрунтування особливостей формування в Україні.

Методика дослідження. У процесі дослідження застосовано інституціональний та еволюційний підходи для аналізу розвитку інститутів децентралізації економічної влади. Використано системний і структурно-функціональний аналіз для виокремлення адміністративного, політичного, фінансового та інституційного вимірів децентралізації, а також історико-логічний метод для дослідження етапів їх еволюції. Компаративний аналіз дозволив зіставити теоретичні підходи та національні особливості формування інститутів децентралізації. Емпіричну основу дослідження становили статистичні дані щодо місцевих бюджетів, валового регіонального продукту та показників регіонального розвитку, що дало змогу оцінити макроекономічні ефекти децентралізації в Україні.

Результати дослідження. Встановлено, що децентралізація економічної влади є комплексним інституційним процесом, еволюція якого відбувається через поєднання адміністративних, політичних, фінансових та інституційних змін. Обґрунтовано, що на різних етапах розвитку інститутів децентралізації формуються відмінні макроекономічні та регіональні ефекти, зумовлені рівнем автономії територіальних громад, ступенем інституційної зрілості та адаптивною ефективністю інституційного середовища. Показано, що в умовах воєнного стану децентралізація трансформувалася з інструменту розвитку в механізм економічної стійкості та антикризового управління. Виявлено зростання ролі місцевих бюджетів у підтриманні економічної активності територій із одночасним посиленням регіональної асиметрії. Доведено, що у перспективі повоєнного відновлення інститути децентралізації набувають стратегічного значення для відновлення регіональної економіки та реалізації політики багаторівневого самоврядування.

Наукова новизна результатів дослідження. Наукова новизна полягає у комплексному поєднанні еволюційного та інституціонального підходів до аналізу децентралізації економічної влади, що дозволило розглядати її не як окрему реформу управління, а як динамічний процес трансформації інститутів економічної влади. На відміну від наявних досліджень, обґрунтовано взаємозв'язок між етапами еволюції інститутів децентралізації та зміною характеру їх макроекономічних ефектів в умовах трансформаційної економіки та воєнних шоків.

Практична значущість результатів дослідження. Отримані результати можуть бути використані органами державної влади та місцевого самоврядування при формуванні політики децентралізації, регіонального розвитку та повоєнного відновлення. Запропоновані підходи створюють аналітичну основу для оцінювання економічної спроможності територіальних громад, удосконалення міжбюджетних відносин і підвищення ефективності багаторівневого самоврядування в Україні.

Ключові слова: децентралізація економічної влади, інститути економічної влади, інституціональне середовище, макроекономічні ефекти, регіональна економіка, місцеві бюджети, трансформаційні процеси, повоєнне відновлення, адаптивна ефективність інституційного середовища.

Prushkivska E.V., Prushkivskyi V.H.

THE EVOLUTION OF INSTITUTIONS FOR THE DECENTRALISATION OF ECONOMIC POWER IN UKRAINE: THEORETICAL FOUNDATIONS AND MACROECONOMIC EFFECTS

Purpose. The aim of the study is to conduct a comprehensive analysis of the evolution of institutions of economic power decentralization in order to identify their macroeconomic effects and substantiate the peculiarities of their formation in Ukraine.

Methodology of research. In the course of the research, institutional and evolutionary approaches were used to analyse the development of institutions of economic power decentralization. Systemic and structural-functional analysis was used to identify the administrative, political, fiscal and institutional dimensions of decentralization, as well as a historical-logical method to study the stages of their evolution. Comparative analysis made it possible to compare theoretical approaches and national features of the formation of decentralization institutions. The empirical basis of the study was statistical data on local budgets, gross regional product and regional development indicators, which made it possible to assess the macroeconomic effects of decentralization in Ukraine.

Findings. It has been established that decentralization of economic power is a complex institutional process, the evolution of which occurs through a combination of administrative, political, fiscal and institutional changes. It has been substantiated that at different stages of the development of decentralization institutions, different macroeconomic and regional effects are formed, determined by the level of autonomy of territorial communities, the degree of institutional maturity and the adaptive efficiency of the institutional environment. It is shown that in the conditions of martial law, decentralization has transformed from an instrument of development into a mechanism of economic stability and crisis management. The growing role of local budgets in supporting economic activity in the territories has been revealed, with a simultaneous increase in regional asymmetry. It has been proven that in the context of post-war recovery, decentralization institutions are of strategic importance for the restoration of the regional economy and the implementation of multi-level self-government policies.

Originality. The scientific novelty lies in the comprehensive combination of evolutionary and institutional approaches to the analysis of the decentralization of economic power, which made it possible to consider it not as a separate management reform, but as a dynamic process of transformation of economic power institutions. Unlike existing studies, the interconnection between the stages of evolution of decentralization institutions and the change in the nature of their macroeconomic effects in the context of a transitional economy and military shocks is substantiated.

Practical value. The results obtained can be used by state and local government bodies in shaping policies on decentralization, regional development and post-war recovery. The proposed approaches create an analytical basis for assessing the economic capacity of local communities, improving inter-budgetary relations and increasing the effectiveness of multi-level self-government in Ukraine.

Key words: decentralisation of economic power, institutions of economic power, institutional environment, macroeconomic effects, regional economy, local budgets, transformation processes, post-war recovery, adaptive efficiency of the institutional environment.

Дата надходження рукопису: 06.11.2025

Дата прийняття рукопису до друку: 08.12.2025

Дата публікації: 26.12.2025